Proceedings of the 2nd International Scientific and Practical Conference «Innovative Development in the Global Science»

(June 26-28, 2023). Boston, USA

No 160

PEDAGOGY AND EDUCATION

Зарубіжний досвід підвищення професійної компетнтності суб'єктів бухгалтерського обліку в державному секторі

Бардаш Сергій Володимирович[1], Краєвський Володимир Миколайович[2]

[1] доктор економічних наук, професор,
головний науковий співробітник відділу дослідження публічних фінансів;
Науково-дослідний інститут фінансової політики,
Державний податковий університет; Україна

[2] доктор економічних наук, професор, декан факультету податкової справи, обліку та аудиту;
Державний податковий університет; Україна

Анотація. В статті обґрунтовується необхідність активізації діяльності з підвищення кваліфікації бухгалтерів для державного сектору. Визначення підходів, форм та змісту підвищення кваліфікації здійснено на підставі існуючих вимог вітчизняних регламентів, експрес-вивчення змісту європейської та американської концепцій перепідготовки державних службовців, а також підвищення кваліфікації бухгалтерів для державного сектору, що здійснюються провідними професійними організаціями світу. Ідентифіковано переваги та окреслено орієнтири активізації підвищення кваліфікації бухгалтерів для державного сектору України.
Ключові слова: *підвищення кваліфікації, бухгалтерський облік суб'єктів державного сектору, сертифікація бухгалтерів.*

В умовах активної протидії військовій агресії РФ державний сектор національної економіки України знаходиться в умовах дефіциту фінансування діяльності. Відтак набуває актуальності питання покращання системи бухгалтерського обліку державного сектору, адже вимоги до її ефективності суттєво зростають, у т.ч. для інформаційного забезпечення заходів з управління державними фінансами.

Незважаючи на несприятливі умови, обумовлені веденням бойових дій, бюджетний сектор України вирізняється своєю розгалуженістю, різногалузевістю та значною кількістю суб'єктів. Так станом на 1 листопада 2022 р. в Єдиному реєстрі розпорядників бюджетних коштів та одержувачів бюджетних коштів зафіксовано 66756 установ і організацій, а розпорядників та одержувачів бюджетних коштів (крім тих,

This work is distributed under the terms of the Creative Commons Attribution-ShareAlike 4.0 International License (https://creativecommons.org/licenses/by-sa/4.0/).

інформація щодо яких має обмежений доступ) станом на 1 травня 2023 р., - 63461 [1].

Наразі зменшення кількості суб'єктів державного сектору, яке спостерігається упродовж останніх років, не знімає з порядку денного питання актуальності реформування системи бухгалтерського обліку та фінансової звітності в державному секторі. Зокрема це стосується: підвищення рівня відкритості, достовірності та прозорості фінансової звітності з метою забезпечення ефективності прийняття управлінських рішень у сфері державних фінансів; забезпечення порівнянності показників фінансової звітності державного сектору України та державного сектору інших країн; забезпечення консолідації фінансової звітності на різних рівнях [2].

Отримані результати з реформування бухгалтерського обліку в державному секторі [3], у т.ч. застосування концептуальної основи бухгалтерського обліку за НП(С)БОДС, вимагають підвищення кваліфікації бухгалтерських кадрів бюджетних установ для правильного застосування положень стандартів, володіння знаннями та навичками, необхідними для формування необхідної професійної компетентності щодо виконання службових функцій в рамках трансформованої системи бухгалтерського обліку.

Питання удосконалення змісту підготовки бухгалтерів неодноразово піднімалось у публікаціях Л. Гізатуліної, В. Жука, Т. Єфіменко, О. Канцурова, С. Левицької, Л. Ловінської, В. Метелиці, С. Свірко, А. Фаріон, О. Чечуліної, Л. Чижевської та інших. Вітчизняні дослідники пропонують не лише суттєво покращити зміст освіти відповідно до вітчизняних запитів, вони також звертають увагу на необхідність вивчення зарубіжного досвіду з питань підготовки та підвищення кваліфікації фахівців з бухгалтерського обліку [4; 5; 6].

Наразі підготовка облікових кадрів для суб'єктів державного сектору має стати головним завданням, у розв'язанні якого мають бути зацікавлені всі гілки влади, - законодавча, виконавча та судова, адже виконання покладених на них функцій реалізується на основі обмеженого ресурсного забезпечення, ефективність використання якого визначається на основі даних бухгалтерського обліку.

Враховуючи нагальну необхідність підвищення професійної компетентності головних бухгалтерів, бухгалтерів суб'єктів державного сектору, наближення їх знань та практичних навичок до вимог стандартів ЄС, неабиякої актуальності набуває вивчення зарубіжного досвіду щодо підвищення кваліфікації

This work is distributed under the terms of the Creative Commons Attribution-ShareAlike 4.0 International License (https://creativecommons.org/licenses/by-sa/4.0/).

бухгалтерів для державного сектору.

Розглядаючи означене питання слід виходити з того, що підвищення рівня професійної компетентності державних службовців (керівників та заступників керівників структурних підрозділів державних органів) здійснюється на підставі вимог ст. 48 Закону України «Про державну службу» від 10.12.2015 р. № 889-VIII, відповідно до якої державним службовцям створюються умови для підвищення рівня професійної компетентності шляхом професійного навчання, яке проводиться постійно. Згідно з п. 5 ч. 1 ст. 2 Закону професійна компетентність - здатність особи в межах, визначених за посадою повноважень, застосовувати спеціальні знання, уміння та навички, виявляти відповідні моральні та ділові якості для належного виконання встановлених завдань і обов'язків, навчання, професійного та особистісного розвитку.

Наразі згідно з п. 6 Положення [7] учасники професійного навчання можуть реалізовувати своє право на професійне навчання за допомогою, зокрема, *підвищення кваліфікації* – (набуття учасниками професійного навчання нових та/або вдосконалення раніше набутих компетентностей у межах професійної діяльності або галузі знань) та *стажування* (набуття учасниками професійного навчання практичного досвіду виконання завдань та обов'язків у професійній діяльності або галузі знань).

Важливим є й те, що, відповідно до п. 9 Положення [7], підвищення кваліфікації може здійснюватися за спеціальними програмами підвищення кваліфікації, метою яких є підвищення рівня професійної компетентності учасників професійного навчання на основі раніше набутого професійного й життєвого досвіду та відповідно до їхніх індивідуальних потреб і спеціальних потреб державних органів, органів місцевого самоврядування.

Відповідно будь-яка програма підвищення кваліфікації має бути спрямована на зміцнення потенціалу та можливостей державних службовців у сфері бухгалтерського обліку, на підвищення професіоналізму, зростання, розвиток, розширення можливостей працівників відповідно до бачення, місії та стратегічних цілей Міністерства фінансів України.

Узагальнюючи вивчений зарубіжний досвід підвищення кваліфікації державних службовців слід зазначити про існування суттєвих відмінностей в концептуальних підходах до їх навчання, а також певних особливостей, зокрема:

– європейська концепція пропонує формування адміністративно-управлінської еліти з осіб, які пройшли

This work is distributed under the terms of the Creative Commons Attribution-ShareAlike 4.0 International License (https://creativecommons.org/licenses/by-sa/4.0/).

підготовку переважно у сфері управління (державні менеджери), натомість американська концепція передбачає навчання державних службовців з урахуванням досвіду роботи великих компаній;

– професійна підготовка та перепідготовка здійснюється в обов'язковому порядку, проте строки навчання залежать від періоду підготовки чи перепідготовки державного службовця. Навчання передбачає поєднання теоретичного та практичного, конкретно-професійного підходів, що позитивно впливає на підготовку фахівців;

– процес навчання побудований на застосуванні технології переведення цілей професійної освіти у практичну площину службової діяльності державних службовців на основі набору відповідних компетенцій, необхідних для виконання функцій певної посади.

На особливу увагу заслуговує досвід професійного розвитку державних службовців у США, який відрізняється децентралізацією, багаторівневістю програм та їх взаємозв'язком з програмами навчання у сфері бізнесу.

Методичне та організаційне керівництво підготовкою та підвищенням кваліфікації кадрів держапарату на федеральному рівні здійснює Управління кадрової служби (Office of Personnel Management). Навчання (підвищення кваліфікації) в рамках Управління передбачає навчання фахівців власними силами у Центрі розвитку лідерських якостей (Center for Leadership Development), у т. ч. Східному та Західному центрах підготовки та підвищення кваліфікації (Management Development Center), а також Федеральному інституті керівних кадрів (Federal Executive Institute). Крім того, в рамках Управління здійснюється професійний розвиток за моделлю Компетентності лідерства (Leadership Competencies) та Ключовими кваліфікаціями керівників (*Executive Core Qualifications*).

Центр розвитку лідерських якостей пропонує освітні програми, побудовані на ключових кваліфікаціях керівників на будь-якому етапі кар'єри. Це міжурядові освітні курси, атестаційні програми, індивідуальні рішення та технологічна система USALearning. Послуги надаються через електронне навчання, навчання в аудиторіях, у центрах Федерального інституту керівних кадрів, а також у центрах підготовки та підвищення кваліфікації. USALearning - офіційний сайт з навчання та підвищення кваліфікації федерального уряду США. Він підтримує розвиток співробітників федерального рівня та сприяє досягненню агентствами своєї місії шляхом спрощення та універсалізації доступу до високоякісних продуктів з

This work is distributed under the terms of the Creative Commons Attribution-ShareAlike 4.0 International License (https://creativecommons.org/licenses/by-sa/4.0/).

електронного навчання, інформації та послуг.

Деякі пропозиції включають розробку та надання систем управління навчанням під потреби замовника (Learning Management Systems, LMS); вивчення систем керування освітнім контентом (*Learning Content Management Systems, LCMS*) та пов'язаних з ними послуг; платформ електронного навчання/тестування та інший спеціальний контент. Програми USALearning є частиною Дирекції кадрових рішень (HR Solutions Directorate) у Центрі розвитку лідерських якостей та пропонують широкий спектр електронних навчальних продуктів і послуг, а також реалізацію системи управління навчанням.

Федеральний інститут керівних кадрів допомагає державним керівникам найвищого рівня підвищити ефективність діяльності організацій та пропонує три типи програм:

1) програми лідерства у демократичному суспільстві (Leadership for a Democratic Society program, LDS), - чотиритижневі програми для вищого федерального керівництва з розвитку лідерських якостей;

2) спеціалізовані програми, розроблені для конкретних відомств;

3) міжвідомчі курси тривалістю від двох днів до тижня, орієнтовані на розгляд конкретних аспектів лідерства.

Зміст навчання залежить від посадових обов'язків конкретного чиновника та даних експертних опитувань. Держслужбовці можуть обирати ту програму, яка їм більше підходить, у т. ч. навчатися в недержавних навчальних закладах та академічних центрах, що заохочується, оскільки такий підхід дозволяє вивчити досвід менеджменту в інших секторах та розглядати суспільні проблеми з різних точок зору. Уряд оплачує витрати на навчання держслужбовців в американських університетах, школах та у різних установах.

Особливе місце у США відводиться професійним асоціаціям. У сфері державного управління та підвищення кваліфікації однією з головних вважається Національна асоціація інститутів державної служби США (NASPAA), місія якої полягає у забезпеченні високих стандартів у галузі освіти та підготовки кадрів для державної служби та пропаганді її ідеалів.

NASPAA також є професійно-акредитованим об'єднанням магістерських програм у галузі державної політики (Master of Public Policy, MPP), публічного та громадського управління (Master of Public Affairs, MPAff) та магістрів державної служби (Master of Public Administration, MPA). Зміст програм MPA/MPP спрямований на надання професійного навчання державним службовцям (на всіх рівнях), співробітникам з

This work is distributed under the terms of the Creative Commons Attribution-ShareAlike 4.0 International License (https://creativecommons.org/licenses/by-sa/4.0/).

некомерційного та приватного секторів як у США, так і в усьому світі.

Нині у США налічується понад 260 шкіл MPA/MPP, більшість з яких пропонує як очні, так і очно-заочні форми навчання, програми для вищого керівництва (Executive MPA), онлайн-курси, де вимоги для здобуття ступеня можуть змінюватись в залежності від професійного досвіду.

За підсумками аналізу зарубіжного досвіду професійного розвитку державних службовців можна визначити переваги, які доцільно врахувати під час розробки програм підвищення кваліфікації в Україні.

Головними з таких переваг є те, що підвищення кваліфікації здійснюється:

– більш індивідуалізовано, що відповідає конкретним потребам у навчанні та змінюється залежно від категорії слухачів, їх освіти та досвіду роботи, посадових вимог;

– на підставі формування національних моделей компетенції державних службовців з метою своєчасного виявлення браку знань/навичок та подальшої організації підвищення кваліфікації для заповнення ідентифікованих прогалин;

– з наданням можливості вибору програм підвищення кваліфікації державних службовців;

– за взаємодії не тільки органів державного управління та службовців, а й університетів та центрів підвищення кваліфікації;

– з використанням навчальних курсів та семінарів для вперше прийнятих на держслужбу, а також програм суміжних видів діяльності та навчання для службовців, включених до кадрового резерву на заміщення керівних посад;

– з орієнтацією на безперервність навчання та використання модульних програм підвищення кваліфікації;

– з використанням програм професійного розвитку держслужбовців, які мають єдиний стандарт, наприклад програми MPA (Master of Public Administration).

Узагальнюючи зарубіжний досвід підвищення кваліфікації бухгалтерів, у т.ч. для державного сектору, слід визнати, що фахове виконання покладених обов'язків є неможливим без постійного підвищення кваліфікації, проходження сертифікації та набуття членства у провідних професійних організаціях бухгалтерів (табл. 1).

Майже всі сертифікації відбуваються на підставі попереднього проходження підвищення кваліфікації та подальшого складання іспитів для отримання сертифікатів. Переважна більшість професійних організацій бухгалтерів

This work is distributed under the terms of the Creative Commons Attribution-ShareAlike 4.0 International License (https://creativecommons.org/licenses/by-sa/4.0/).

PEDAGOGY AND EDUCATION

вимагає від своїх членів після отримання сертифікатів проходити підвищення кваліфікації, зокрема це стосується програми CIPA, - Certified International Professional Accountant (сертифікований міжнародний професійний бухгалтер).

Таблиця 1

Зарубіжний досвід підвищення кваліфікації бухгалтерів

Країна	*Умови та зміст*
США	Закінчення коледжу або університету, наявність практичного досвіду. Складання іспиту для одержання диплому (сертифікату) присяжного бухгалтера Американського інституту присяжних бухгалтерів (American Institute of Certified Public Accountants). Підвищення кваліфікації та складання іспитів на професійну кваліфікацію "Присяжний бухгалтер", яка присвоюється Національною асоціацією незалежних бухгалтерів (The National Association of Independent Accountants).
Бельгія	Закінчення коледжу або університету, наявність практичного досвіду. Проходження трьох річного курсу практичної підготовки під керівництвом кваліфікованого аудитора, вивчення окремих навчальних дисциплін на курсах з підвищення кваліфікації, складання усних чи письмових іспитів, отримання диплому (сертифікату) Інституту професійних бухгалтерів (The Institute of Professional Accountants).
Велика Британія	Закінчення коледжу або університету, наявність практичного досвіду. Проходження підвищення кваліфікації для роботи в державному секторі та отримання диплома (сертифікату): Дипломованого інституту бухгалтерів з управлінського обліку (The Chartered Institute of Management Accountants, CIMA); Асоціації дипломованих сертифікованих бухгалтерів (The Association of Chartered Certified Accountants, ACCA); Інституту державних фінансів та бухгалтерського обліку (The Chartered Institute of Public Finance and Accountancy, CIPFA); Інституту дипломованих бухгалтерів Англії та Уельсу (The Institute of Chartered Accountants in England and Wales, ICAEW).
Австралія	Закінчення університету, наявність практичного досвіду. Проходження підвищення кваліфікації та отримання сертифікату: Інституту сертифікованих бухгалтерів-практиків Австралії (CPA Australia); Інституту привілейованих бухгалтерів Австралії та Нової Зеландії (Chartered Accountants Australia and New Zealand, CA ANZ).

This work is distributed under the terms of the Creative Commons Attribution-ShareAlike 4.0 International License (https://creativecommons.org/licenses/by-sa/4.0/).

PEDAGOGY AND EDUCATION

Для підтримання членства в ACCA, - The Association of Chartered Certified Accountants (Асоціація присяжних сертифікованих бухгалтерів), необхідно щорічно проходити підвищення кваліфікації та інформувати про це ACCA.

Важливим є й той факт, що за усіма програмами сертифікації пропонуються курси підготовки у форматах оф лайн та онлайн до складання іспиту, які за змістом слід розглядати як підвищення кваліфікації.

Отже, зважаючи на міжнародний досвід та професійну необхідність у підвищенні кадрового потенціалу фахівців облікової сфери, зумовлену вимогами часу, актуальним та своєчасним є створення та запровадження механізмів реалізації процесів підвищення кваліфікації, його ІТ забезпечення та впровадження. Така діяльність може бути організована як вітчизняними професійними організаціями з питань бухгалтерського обліку, так і центрами підвищення кваліфікації провідних закладів вищої освіти за попереднім узгодженням його змісту з Міністерством фінансів України.

References:

[1] Інформація щодо розпорядників та одержувачів бюджетних коштів. URL: https://www.treasury.gov.ua/diyalnist/yedynyi-reiestr-rozporiadnykiv-ta-oderzhuvachiv-biudzhetnykh-koshtiv (26.05.2023)

[2] Бухгалтерський облік в державному секторі: URL: https://mof.gov.ua/uk/buhgalterskij-oblik-v-derzhavnij-sferi_(22.05.2023)

[3] Уряд ухвалив Стратегію модернізації системи бухобліку та фінзвітності в держсекторі до 2025 року. URL: https://www.kmu.gov.ua/news/uryad-uhvaliv-strategiyu-modernizaciyi-sistemi-buhobliku-ta-finzvitnosti-v-derzhsektori-do-2025-roku_(22.05.2023)

[4] Свірко, С.В. Бухгалтерський облік у бюджетних установах: методологія та організація: монографія. К.: КНЕУ, 2006. 243 с.

[5] Свірко, С.В., Фаріон, А.І. Підготовка та перепідготовка облікових фахівців в умовах модернізації бухгалтерського обліку в секторі загального державного управління. *Фінанси, облік і аудит*. 2013. Вип 21. 286-299.

[6] Свірко, С.В., Тростенюк, Т.М. Підготовка фахівців з бухгалтерського обліку та контролю в секторі загального державного управління в контексті сучасних економічних та освітніх процесів. / Бухгалтерські наукові дослідження в ЖДТУ. Т. 4: Розвиток обліку, аналізу і аудиту суб'єктів суспільного інтересу: монографія / за заг. ред. [із передм.] І.В. Жиглей. Житомир: ЖДТУ, 2017. С. 72-94.

[7] Положення про систему професійного навчання державних службовців, голів місцевих державних адміністрацій, їх перших заступників та заступників, посадових осіб місцевого самоврядування та депутатів місцевих рад. Постанова Кабінету Міністрів України від 6 лютого 2019 р. № 106. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/106-2019-%D0%BF#Text (26.05.2023)

This work is distributed under the terms of the Creative Commons Attribution-ShareAlike 4.0 International License (https://creativecommons.org/licenses/by-sa/4.0/).